

Білецька Оксана Олександрівна,
кандидат культурології,
Київський національний університет культури і мистецтв

ІРОНІЯ ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ
(на прикладі британської літератури)

У статті розглянуто іронію й сарказм, що широко представлені в британському суспільстві, однак лінгвістичні й екстралінгвістичні знання про ці мовленнєві засоби недостатньо досліджено в антропозорієнтованій лінгвістиці. Розкрито питання про оцінні мовні засоби, до яких належать іронія й сарказм, що набуває особливої значимості і має потребу в вивченні з лінгвокультурологічної позиції.

Ключові слова: іронія, сарказм, мовленнєві засоби, лінгвокультурологія, екстралінгвістичні фактори.

В статье рассматривается ирония и сарказм, широко представленные в британском обществе, однако лингвистические и экстралингвистические знания о данных языковых средствах недостаточно исследовано в антропоориентированной лингвистике. Раскрыт вопрос об оценочных языковых средствах, к которым принадлежит ирония и сарказм, что приобретает особой значимости и имеет потребность в изучении с лингвокультурологической позиции.

Ключевые слова: ирония, сарказм, языковые средства, лингвокультурология, экстралингвистические факторы.

The article looks into the irony and sarcasm broadly represented in the British society, nevertheless linguistic and extralinguistic studies about these language means are not deeply examined in the anthropological linguistics. Thus, questions about evaluative language means, including irony and sarcasm, acquire a special significance and need for a lingvoculturological study.

Key words: irony, sarcasm, language means, lingvoculturology, extralingual factors.

Іронія належить до числа таких феноменів культури, інтерес до яких не слабшає протягом багатьох століть історії людства. У свідомості більшості людей європейської культури дане поняття пов'язується із глузуванням, скепсисом, запереченням, критикою. У традиції філософської рефлексії, починаючи від Сократа, іронія вважається супутницею справжнього філософського «вопрошання», у своїй непохитній спрямованості на істину «ниспровергаючого» будь-які авторитети, аж до авторитету власного «Я» [10]. Разом з тим, у рамках метафізики неможливо відповісти на запитання, чому в різні історичні епохи іронія у філософському мисленні виявляється пов'язаною з різними категоріями, а також на питання про причини довговічності, історичної переривчастості існування іронії (інтересу до неї в одні епохи й «забування» в інші).

Більшість наявних у вітчизняній філософії досліджень іронії, користуючись історико-філософською методологією, описує її окремі історичні типи. Таким чином, вищезгадані питання дотепер не порушувалися.

Близькістю іронії філософському мисленню обумовлений методологічний аспект актуальності даної статті і пов'язаний з тим, що профанація іронією «остаточних», абсолютних істин спочатку спрямовує мислення до виявлення власної обмеженості історичними, культурними, біологічними факторами, а потім – до пошуку нефіксованого значення, але конотативно породжуваного змісту. Особливо важливе дослідження іронії як методологічного інструмента в гуманітарному пізнанні, як відомо, що часто перебуває під впливом ідеологічної заданості й догматизму.

Друга половина ХХ ст. й початок ХХІ ст. ознаменувалися повним визнанням антропоцентричної парадигми як пріоритетної у всіх гуманітарних науках: філософії, мовознавстві, психології тощо. Одним із провідних постулатів науки про мову є визнання необхідності включення людини у фокус наукового дослідження.

Метою статті є системне осмислення лінгвокультурних мовленнєвих засобів іронії й сарказму з позиції розкриття морально-етичних цінностей британського соціуму, що обумовлює постановку й рішення конкретних завдань: розглянути реалізацію іронії й сарказму на лексичному, синтаксичному й текстовому рівнях мови; описати прагматичну складову іронії й сарказму; представити особливості сприйняття оцінки суб'єктивно-оцінного висловлення.

Необхідність цілісного осмислення названих аспектів вимагає нового підходу до вивчення іронії, що дає змогу розглядати цей феномен у широкому культурологічному контексті (який включає в себе й властиво філософську рефлексію феномена іронії). Здійснення даного підходу можливе через вирішення основної проблеми дослідження – необхідності виявлення онтологічних й антропологічних домінант людського існування, що визначають затребуваність і продуктивність іронії в різних культурах. Експлікація названих домінант дає підстави розкрити механізм соціокультурного функціонування іронії й визначити значення іронії для існування культури.

Розуміння іронії як особливого роду ціннісної рефлексії уможлиблює аналіз іронії як елемента аксіосфери, виявивши її роль у процесі трансляції цінностей. Іронія розглядається автором як один з рефлексивних механізмів соціокультурного спадкування, що яскраво проявляє свою критичну роль під час кризи в культурі й суспільстві. У такі періоди також найбільше виразно виявляється факт несамоототожнення культури – незвідності реального змісту культури в її динаміку до її ідеального образу, створеному текстами культури. Взаємозв'язок ціннісної самосвідомості культури й типу мислення, що в її основі, визначає ще один аспект актуальності дослідження – необхідність обґрунтування діагностичного аспекту іронії. Цей аспект полягає в діагностиці іронією суперечностей і «логічних катастроф» (В. Біблер) культури, що приводять до зміни типу мислення й народження нового образу культури [6]. Дотепер дослідження іронії не здійснювалися у зв'язку з ідеєю несамоототожнення культури, що представляється автором однією з основних ідей європейської філософії культури ХХ ст. і знайшло висвітлення в роботах Ж. Багая, М. Фуко, Ж. Дерріда, Ю. Лотмана, М. Бахтіна, В. Біблера тощо [3; 4; 6; 7; 10; 12].

Перша згадка про іронію в контексті філософського знання належить Платону, що дав характеристику іронії як способу ведення діалогу Сократом («Бенкет»). Платон позитивно оцінює іронію, пов'язуючи її з пошуком щирого знання, на противагу повсякденним поданням про неї як про навмисну неправду. Надалі розвитку грецької філософії поняття іронії втрачає провідну роль в процесі пізнання. Так, в Аристотеля іронія розглядається як фігура риторики [1; 2].

Негативне ставлення до іронії християнських теологів було пов'язане з тим, що іронія, на їхню думку, звеличує людину, що неприпустимо в теоцентричній картині світу. Однак іронічне звучання іноді пробивається у фундаментальному для середньовіччя контексті міркувань про онтологічне подвійне положення людини у світі [1; 2].

Посилення інтересу до іронії спостерігається в епоху Ренесансу – на порозі Нового часу, коли породжена катастрофою відродження «готичної вертикалі» свобода особи виявляє свої трагічні сторони (М. Перегріна, Б. Грасіан, Д. Віко, Ф. де Ларошфуко). Додання іронії суцього антропологічного характеру Грасіаном, на противагу онтоносеологічному характеру попередньої іронії, робить цього мислителя предтечею модернізму, з його антропоцентричною спрямованістю. У свою чергу, філософи французької Освіти (Ш. Монтеск'є, Ф. Вольтер, Ж. Ж Руссо) використали іронію як інструмент раціоналістичного аналізу та критики людини й суспільства [5].

Пильна увага до іронії є характерною для початку ХІХ ст. й пов'язано насамперед із діяльністю романтичної школи. Ф. Шлегель робить іронію не тільки універсальним принципом мистецтва (попередником романтизму в цьому плані був К. Зольгер), але й способом життя романтичної індивідуальності [5].

Романтичну концепцію іронії критикували (з різних позицій) С. К'єркегор та В. Гегель. Загальним для обох мислителів було неприйняття повної відсутності субстанціальності іронії в Ф. Шлегеля. Г. Гегель визнає іронію як момент діалектичного життя Духа, що пов'язаний із запереченням, але відкидає абсолютизацію іронії. Для С. К'єркегора іронія виправдана як абсолютний початок приватного життя і є необхідним, але минушим щаблем на шляху до справжнього етичного вибору [11].

Традицію Б. Грасіана щодо розуміння іронії як екзистенціальної стратегії особистості продовжив Ф. Ніцше, який різко поривав з раціоналізмом і поклав в основу своєї філософії волю до влади, а не розумове мислення.

Особливу роль іронія відіграє в модерністській культурі ХХ ст., що здійснила «переоцінку всіх цінностей». Іронія є не центральною темою філософських побудов, але важливою детермінантою самого людського буття, що є, за визначенням В. Біблера «буттям на межі». Найчастіше іронія стає предметом естетичної рефлексії та характеристикою художнього методу. Можна назвати імена мислителів і письменників, чия творчість значною мірою торкається іронії: Т. Манн, Х. Ортега-й-Гассет, С. Малларме, Д. Джойс, Р. Музиль [4].

У постмодернізмі тональність міркувань про іронію багато в чому обумовлена ситуацією «лінгвістичного повороту» у філософії. Р. Рорти називає іронію важливою методологічною характеристикою постметафізичного філософствування, що акцентує неможливість існування «метасловника», а отже, випадковість мов. У соціальному аспекті іронія, на думку Р. Рорти, є перманентним запереченням якогось позачасового

«порядку», що встановлює в суспільстві «ієрархію повинності». Ж. Делез розглядає іронію як фігуру дискурсу, інтенціонального змісту, на відміну від гумору як домірності змісту й нонсенсу. Ж. Батай, М. Фуко, Ж. Дерріда не говорять про іронію прямо, але розкривають парадоксальність культурного існування людини, що з повною підставою може бути охарактеризованим як іронічне [13].

Як риса сучасної культурної й естетичної свідомості розглядає іронію в концепції культури як семіотичного простору У. Еко. Іронії присвячене дослідження В. Янкелевича, що виявляє її якісні особливості та механізм функціонування з позицій, близьких до позицій Р. Рорти.

У контексті філософії культури іронія досліджена В. Півоевим, який продовжує традицію ціннісного підходу у вітчизняній філософії, що розвивається в 60-ті роки ХХ ст. В. Тугариновим, А. Івіним, В. Василенко, Б. Кісловим тощо, у концепції філософії культури М. Кагана. В. Півоев розглядає іронію як особливий різновид ціннісної рефлексії, приділяючи основну увагу можливостям іронії в сфері естетичної й етичної ціннісної свідомості [7].

Разом з тим, у цей час у гуманітарній науці немає філософсько-культурологічного дослідження іронії, що б розкривало механізми соціокультурного функціонування цього феномену через його онтологічне вкорінення.

Так, лінгвокультурологічний підхід до аналізу іронії й сарказму в рамках домінуючої антропоцентричної парадигми забезпечує широкий і всеосяжний розгляд цих мовленнєвих засобів, а також виявляє їх нове функціонально-семантичне значення, що відбиває специфіку національного британського світосприймання.

Іронія та сарказм близькі метафорі, що демонструє явища в найнесподіванішому ракурсі. Семантика іронії й сарказму характеризується ємністю й лаконічністю їхніх мовленнєвих форм і становить значний інтерес для лінгвокультурологічного пошуку, з погляду аксіологічних підстав.

Цінності займають важливе місце в лінгвофілософському осмисленні навколишньої дійсності. Цінність як лінгвофілософська категорія, що має універсальний характер, увійшла в науку як самостійна категорія в 60-х роках ХХ ст. Цінності фіксуються в їхніх мовленнєвих значеннях, тому вони семантично значимі. Дуалізм дійсності й цінності стає необхідною умовою людської діяльності, включаючи комунікативну поведінку, де метафоричні підстави іронії й сарказму простежуються найбільш чітко. Лінгвокультурологія – дисципліна, що поєднує не тільки властиво лінгвокультурологічні дослідження, але й лінгвофілософські навчання, зокрема, таких мовленнєвих проявів, як іронія й сарказм. Іронічні й саркастичні судження містять такі компоненти: а) емоційно-почуттєвий, що відбиває емоційний стан; б) раціонально-вербальний, тобто мовний прояв оцінки; в) прагматично-біхевіористський, що може розглядатися як національна й / або індивідуальна характеристика конкретного індивідуума [8; 9].

Уся практична діяльність людини, її комунікативна поведінка визначаються сформованими в суспільстві моральними поданнями, що лежать в основі світогляду. Робоче лінгвокультурологічне визначення іронії й сарказму формулюється як форма суб'єктивно-оцінного, як правило, критичного освоєння дійсності. Таке тлумачення цих

мовленнєвих засобів дає повне подання про семантику іронії й сарказму й дає змогу констатувати той факт, що іронія й сарказм можуть розцінюватися як складові елементи морально-етичної категорії й засобами регуляції соціально-комунікативної поведінки індивідуума.

У свою чергу, найбільш значимі для певного етносу культурні значеннєві домінанти, визначаються як концепти. Культурна специфіка британського соціуму ґрунтується на концепті дистанціювання, а специфіка комунікативної поведінки ґрунтується на перевазі концептів увічливості й комічного ставлення до навколишньої дійсності. Так, для британського соціуму поняття дистанціювання в описі особливостей сприйняття простору, особистості й часу є ключовим. Просторове дистанціювання визначається високорозвиненим почуттям територіальності, а прагнення до особистісної автономії знаходить висвітлення в концепті *privacy* (особистого простору), характерному для культурної індивідуалістичної традиції. Взаємини в соціальній сфері розглядаються щодо горизонтального (міжособистісного) і вертикального (ставлення до влади) дистанціювання. Спостерігається тенденція до зменшення вертикального дистанціювання на тлі збільшення горизонтального. Дистанціювання у тимчасовій площині відбивається в сприйнятті індивідуума лінійно з позиції особистої прагматичної складової [16].

Специфічність репрезентації представника британського соціуму як комунікативної особистості відбиває механізми фіксування морально-етичних цінностей британського соціуму. Характер комунікативної особистості, а як наслідок – її комунікативна поведінка залежить від мотиваційної основи, обумовленої комунікативною потребою, що визначається культурною домінантою суспільства. Мотиваційна основа британської комунікативної особистості – дистанціювання, що формує поведінкові автоматизми та стереотипи. У британській культурі це комічне ставлення до навколишньої дійсності й норма демонстративної ввічливості. Комічне ставлення в комунікативній поведінці представлене такими мовленнєвими засобами, як іронія та сарказм, тісно пов'язані з нормою демонстративної ввічливості. Очевидно, що демонстративна ввічливість ідеально підходить до іронії й сарказму, які засновані на суперечності зовнішнього ставлення відносин до навколишньої дійсності та внутрішнього змісту. Таким чином, іронія й сарказм – це засоби відбиття морально-етичних цінностей на рівні комунікативної поведінки [15].

Іронія та сарказм традиційно розглядаються як особливого роду стилістичний троп, іменованій антифразисом. Однак дослідники зіштовхуються з неминучістю розширення семантики іронії й сарказму як мінімум до аксіологічного судження із суб'єктивно-оцінною модальністю.

Дослідження основних параметрів мовленнєвих засобів іронії та сарказму дало нам змогу виділити три засоби іронізування: відкритий, схований та особистий. Ці способи відрізняються обсягом інформації, що дозволяє виявити невідповідність буквального вираження і щирої інтенції, що іронізує. За ступенем висловлювання розрізняють безособову іронію, самоіронію, іронію інженю й драматичну іронію. Іронія й сарказм реалізуються в специфічно організованому контексті, параметри якого досить чітко визначаються. Таким чином, залежно від умов і засобів реалізації іронії й

сарказму виділяють ситуативний тип, асоціативний тип і глобальний іронічний або саркастичний контекст. Усі типи іронії й сарказму по-різному реалізують комунікативне завдання, а як наслідок, створюють різні структури текстів.

У свою чергу, у здобутках сучасної художньої британської літератури іронія й сарказм реалізують себе на лексичному, синтаксичному й текстовому рівнях мови зі здатністю іронії й сарказму підвищувати потенціал текстової інформації та підсилювати антропоцентричну спрямованість тексту. Основою створення іронічного й саркастичного змісту на всіх рівнях мови є структурна багатомірність плану змісту мовного знаку.

На лексичному рівні іронічний і саркастичний зміст виражається за допомогою слова й/або словосполучення. Суб'єктивно-оцінна модальність виникає як результат суперечності між узуальним і оказіональним значенням слова, словосполучення, старим і новим обсягом понять. Так, іронічна модальність може бути створена за допомогою словарно-фіксованого словосполучення (фразеологічної одиниці). Таке словосполучення етимологічно є мовною метафорою, що втратила образність і стала стереотипним клішованим виразом. Однак у її семантичній структурі зберігаються сліди попередніх контекстів вживання. Це сприяє посиленню іронічного й особливо саркастичного ефекту, тому що модальність стає більше експліцитною, а як наслідок – наближається до сарказму. Прикладом може бути відповідь розсердженого співробітника начальника, який не зміг домогтися своєї комунікативної мети через молоду асистентку начальника, що втрутилася в їхню розмову із критикою, порушивши негласне для британців комунікативне правило збереження безконфліктності, тим самим викликавши саркастичну реакцію, імпліцитна модальність якої інтерпретується як поблажливе, зарозуміле, глузливе ставлення до її персони: "I'll talk to you again, when your shadow, or your guardian angel, or whatever she is, will let me get a word in edgewise". Everthroe strode out of the office. Значення слова shadow – це формальне визначення робочої позиції асистентки, однак при навмисному контекстуальному зрушенні інтенція мовця транслюється так: ти для мене shadow (тінь); guardian angel (ангел-охоронець, тобто те, що ніхто ніколи не бачив); whatever (чим би ти не була), тобто ніхто й ніщо. Формально комунікативна заборона на відкрите вираження емоцій з боку співробітника не порушена, а саркастичне висловлювання – вербальний ляпас, але в рамках норми демонстративної ввічливості [16].

Синтаксичні засоби актуалізації іронії й сарказму поділяються на два типи. До першого типу належать синтаксичні засоби, що ґрунтуються на відокремленні (вставні речення й слова, обставинні й дієприкметникові конструкції, парцеляти). Другий тип ґрунтується на транспозиції синтаксичних конструкцій стверджувальних, негативних і питальних речень. Наприклад, у граматичному плані речення – негативне за формою (у формі майбутнього часу), але загрозово-стверджувальне за змістом, що супроводжується авторськими оказіоналізмами: *Defeated in the matter of her son's musical development, Mrs Wiley still persisted in her belief that the newly transformed Estmond was naturally artistic. However, after he had expressed himself visually with an indelible felt-tip pen in the downstairs toilet, even she had some reservations about him becoming a painter. Mr Wiley's reservations were total: "I'm not having the house desecrated*

simply because you think he's Picasso come back from the grave, and the cost... when I think of the cost of redecoration! There pairs will come to several hundred pounds thanks to that damned felt-tippen" [16]. Так, іронічний ефект створюється за допомогою цілого ряду засобів. У наведеному висловленні присутні синтаксично відособлені конструкції, такі як *however* й *even*, під впливом яких у взаємодії буквального значення й контекстуального зрушення виникає середовище для правильного декодування авторської суб'єктивної модальності. Таким чином, уживання автором *expressed himself, an indelible felt-tip pen* й *downstairs toilet*, у цьому висловлюванні, декодуються як *vandalized*. Повтор лексичної одиниці *reservations* вносить і концентрує сему оцінної модальності: з одного боку, доповнює образ *missis Wiley* як винятково недалекої (*some reservations*) жінки, а з іншого боку – відбиває відразу й межу терпіння (*reservations were total*) містера *Wiley*. Іронічний-саркастичний ефект завершується транспозицією окличного речення (виділено курсивом) і авторським okazionalizmom *Picasso from the grave*. Перифрастичний повтор лексичної одиниці *felt-tip pen* наприкінці речення остаточно модифікує імпліцитну модальність шляхом введення нової реми й декодується як *thanks to damned Estmond* [14].

Текстовий рівень передбачає реалізацію іронічного й саркастичного змісту за допомогою різного роду повторів (тотожних, синонімічних, перифрастичних, стилістичних і структурних), а також цитацій (діалогічна, авторська, невласне пряме мовлення). Основна відмінність від інших рівнів полягає, головним чином, в ускладненні протиставлення: у тексті виникають більш складні асоціативні зв'язки слова, словосполучення, речення з контекстною ситуацією в цілому. В аналізі форм іронії на текстовому рівні результативним представляється використання ряду текстових категорій: когезії, ретроспекції, інтроспекції й інтертекстуальності. За допомогою синонімічного повтору актуалізується авторська суб'єктивна модальність, що слугує для завершення образу персонажа. Украй цікавий перифрастичний повтор у плані його актуалізації й акумулювання суб'єктивно оцінної модальності. Перифрастичний потенціал багаторазово зростає при повторі синонімічного перифразу або чергування з прямими номінаціями. Таким чином, тема розвивається поступово, шляхом приєднання нових суб'єктивно-оцінних змістів для актуалізації гіпереми понадвиразової єдності й кінцевого декодування іронічного або саркастичного змісту. Так, речення 1) "I thought you couldn't stand him? I thought he was a bully, a philistine and a male chauvinist"; 2) "But Robyn, for heaven's sake—a middle-aged factory owner!"; 3) "Well, whatever... it's slikeroughtrade"; 4) "He is the antithesis for everything you stand for" є висловлюваннями подруги по імені *Penny* стосовно керівника компанією *Wilcox*, з яким в *Robyn* зав'язався роман. Завдяки перифрастичному повтору реалізується авторська суб'єктивно-оцінна модальність, його іронічне ставлення до людських забобонів, що сприймають більше успішних, багатих і людей, які займають високий статус – втілення бездуховності і зла. Особлива експресія створюється шляхом градації номінативних одиниць, що характеризують керуючого компанією: від звичайних негативних номінацій (*a bully, a philistine, a male chauvinist*), гіпертрофірування соціального статусу керуючого компанією (*a middle-aged factory owner*), презирливе кліше (*rough trade*) і до вираження повного неприйняття таких людей у сутності (*the antithesis*). Таким чином, в авторській суб'єктивно-оцінній модальності,

реалізованої за допомогою іронії й сарказму, відбиваються домінуючі ціннісні орієнтації (обурення, збурювання, зменшення, заздрість) соціуму [15].

У свою чергу, пресупозиція є основою, що визначає шлях формування комунікативної компетенції та дає змогу адресатові адекватно моделювати висловлення, а адресантові – зіставляти задум адресата й значення висловлювання.

Розрізняють семантичну й прагматичну пресупозиції. Семантичні пресупозиції становлять умови свідомості речення. Під прагматичними пресупозиціями маються на увазі вихідні припущення, які робить мовець щодо стану поінформованості слухача. Розрізнення видів пресупозицій є досить умовним, оскільки семантичні пресупозиції споконвічно мають прагматичний аспект (учасники комунікації повинні розділяти правильне вживання мовних висловів). Можна говорити про загальну систему пресупозицій як про систему, що забезпечує мовну діяльність, тобто сукупність системі знань, відтворених у комунікації [15].

Складність сприйняття й декодування іронії й сарказму полягає в тому, що вони вже є оцінними судженнями. На відміну від дескриптивного висловлювання, що відбиває саму дійсність, оцінне висловлювання виражає суб'єктивно-асертивне ставлення до дійсності, тобто сприйняття навколишньої реальності людиною. Контекстуальна обумовленість при актуалізації й декодуванні іронії й сарказму зростає від лексичного рівня до текстового. Тим самим зростає й потенціал текстової інформації, а як наслідок – антропоцентрична спрямованість тексту. Для успішного декодування іронії й сарказму, крім обсягу контексту, потрібне знання текстової пресупозиції (знання тексту, у якому реалізовані іронія або сарказм), екстралінгвістичної пресупозиції (знання етнокультурних реалій), інтертекстуальної пресупозиції (наявність філологічних знань текстового характеру: цитатій, пародій, алюзій).

Спираючись на положення про те, що вид комічного має на увазі певний підхід до явищ, що, у свою чергу, є елементом світогляду, виявляється ряд важливих відмінностей іронії й сарказму в змістовно-прагматичному впливі. Так, іронія й сарказм відрізняються тонкістю емоційного підключення, проявляються в деталях, що відіграють важливу роль у їхньому розпізнаванні. Іронія й сарказм є критеріями для диференціації людей. Іронія й сарказму притаманні високий рівень індивідуалізму. Іронія й сарказм дають змогу мовній особистості максимально вірогідно представити себе через конкретні мовленнєві засоби. Цей висновок дозволяє нам перенести феномен іронії й сарказму з розряду лінгвістичного явища в розряд лінгвокультурологічного явища для подальшого дослідження й розширення поняття цього феномена. Таким чином, далі іронію й сарказм у заданому антропоцентричному векторі дослідження варто розглядати як особливий спосіб світосприймання.

Отже, можна зробити такі висновки:

1. Іронія та сарказм відбивають культурні домінуючі й морально-етичні цінності в британській мовній спільноті.

2. Іронія й сарказм є самостійними формами особливого типу комічного ставлення до навколишньої дійсності. Вони характеризуються високим інтелектуальним і статусним рівнем такого ставлення до навколишнього світу.

3. Іронія та сарказм у структурі художнього тексту мають відкрите й сховане (завуальоване) семантичне навантаження, відмінне від будь-якого іншого виду

комічного (жарту, анекдоту), тому що дають змогу мовній особистості максимально вірогідно представити себе через ці мовленнєві засоби.

4. Іронія і сарказм представлені широким спектром лексико-стилістичних засобів на всіх рівнях мови, що, безсумнівно, підвищує потенціал текстової інформації та підсилює антропоцентричну спрямованість тексту.

5. Іронія і сарказм відбивають морально-етичні цінності в мові, тому що їхньою семантичною основою виступає суб'єктивно-оцінна модальність, що демонструє суб'єктивне ставлення конкретної людини до навколишнього світу.

6. Іронія та сарказм відбивають певне світосприймання й світогляд конкретної людини. Іронія й сарказм у британському соціумі сприймаються позитивно й знаходять максимально широке втілення в повсякденному житті британця, що фіксується в текстах сучасної художньої літератури. Це дає можливість розглядати їх як особливу форму освоєння навколишньої дійсності в британському соціумі.

Сучасна культура – із властивої їй полісемантичністю, відкритістю інтерпретаціям і діалогу – вимагає для свого дослідження відповідного методологічного інструментарію. Однією з найважливіших вимог, пропонованих до останнього, є вимога міждисциплінарності як принципу сучасного наукового, зокрема гуманітарного, пізнання. Діалогічність припускає міждисциплінарність у силу того, що діалог можливий тільки там, де є цілісний образ культури (як для зовнішнього, так і для внутрішнього погляду), а цілісний образ у науковому пізнанні складається, виходячи з міждисциплінарної орієнтованості.

Синхронічний аналіз іронії засвідчив, що існування Іншого є її необхідною онтологічною умовою. Заснований на факті існування Іншого культуротвірний принцип альтернативності, внаслідок цього, позначений нами як генетична детермінанта іронії. Також було встановлено, що культуротвірний принцип амбівалентності релевантний природі, що зміщає, іронії, її процесуальному характеру. Принцип амбівалентності позначений нами як структурно-функціональна детермінанта іронії: він виражає як структуру іронічного акту, так і спосіб його функціонування (інакше кажучи, архітектоніку іронії).

У сфері естетичного іронія є характеристикою критичної саморефлексії художника, що акцентує герменевтичну різницю між задумом і втіленням, між завершеним твором мистецтва і його значенням для сприйняття творчої діяльності як силового поля. На основі аналізу ряду естетичних концепцій було зроблено висновок, що різне розуміння сутності естетичного визначає собою розходження в способах даності художнього твору (ідеальних моделях взаємодії добутку й сприйняття), які, у свою чергу, констатують різні модифікації авторської іронії. «Суб'єктивна» іронія є рисою автора, підкреслюючи вторинний характер естетичного стосовно дійсності і його «доброту» (німецькі романтики, Т. Манн, М. Бахтін). «Об'єктивна» іронія втілює в добутку трансцендентний порядок, будучи передумовою присутності як події добутку й сприйняття. У комунікативно-прагматичному аспекті естетичної діяльності іронія сприйняття виправдана насамперед у випадку політичного ангажування мистецтва.

Дослідження змістів іронічного в текстах різних культур привело до висновку про те, що варіативним аспектом іронії є ціннісна свідомість культури, яка існує в

єдності з типом розуміння або філософською логікою культури. Актуалізуючись в епохи криз культури, часто пов'язаних із перетворенням її логічних витоків, іронія критично виявляє несамоототожнення культури, її сховану або явну діалогічність.

Література:

1. Аверинцев С. С. Судьбы европейской культурной традиции в эпоху перехода от античности к средневековью / С. С. Аверинцев // Из истории культуры средних веков и Возрождения : сб. ст. / отв. ред. В. А. Карпушин. – Москва : Наука, 1976. – С. 17–64.
2. Асмус В. Ф. Античная философия / В. Ф. Асмус. – Москва : Высшая школа, 1976. – 543 с.
3. Батай Ж. Литература и Зло : пер. с фр. / Ж. Батай // авт. предисл. Н. В. Бунтман. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1994. – 166 с.
4. Баткин Л. М. Европейский человек наедине с собой. Очерки о культурно-исторических основаниях и пределах личного самосознания. / Л. М. Баткин // Москва : РГГУ, 2000. – 1005 с.
5. Бахтин М. М. Человек в мире слова. / М. М. Бахтин // Москва : Изд-во РОУ, 1995. – 140 с.
6. Библер В. С. От наукоучения к логике культуры (Два философских введения в двадцать первый век) / В. С. Библер. – Москва : Политиздат, 1991. – 412 с.
7. Бытие человека в культуре (Опыт онтологического подхода) / АН Украины, Ин-т философии. – Киев : Наукова думка, 1992. – 176 с.
8. Бычков В. В. XX век: предельные метаморфозы культуры / В. В. Бычков, Л. С. Бычкова // Полигнозис. – 2000. – №2. – С. 63–77.
9. Васильев И. Е. Ироника, или планета абсурда / И. Е. Васильев // Русский поэтический авангард XX века. – Екатеринбург, 1999. – С. 214–232.
10. Виллер Э. А. Учение о Едином в античности и средневековье: Антология. / Э. А. Виллер ; пер. с норвеж. И. М. Прохоровой. – Санкт-Петербург : Алетейя, 2002. – 667 с.
11. Гайденко П. П. Трагедия эстетизма (Опыт характеристики мирозерцания Серена Кьеркегора). / П. П. Гайденко // Москва : Искусство, 1970. – 247 с.
12. Деррида Ж. Письмо и различие / Ж. Деррида. – Москва : Академический Проект, 2000. – 495 с.
13. Долгов К. М. От Кьеркегора до Камю (Философия. Эстетика. Культура) / К. М. Долгов. – Москва : Искусство, 1990. – 399 с.
14. Дырин А. И. К проблеме определения менталитета и ментальности в британской лингвокультурологии / А. И. Дырин // Проблемы лингвистики и межкультурной коммуникации. – Москва : Изд-во МГОУ, 2009. – Вып. VIII. – С. 73–78.
15. Дырин А. И. Некоторые особенности организации вербального общения британцев / А. И. Дырин // Перевод и когнитология в XXI веке: тезисы докладов и сообщений III междунар. науч. теор. конф. – Москва : Изд-во МГОУ, 2010. – С. 162–163.
16. Дырин А. И. Антропологические характеристики коммуникативной личности британца // Актуальные проблемы антропоцентризма в языке и речи: сб. науч. ст. – Москва : Изд-во МГОУ, 2011. – Вып. I. – С. 67–75.